

Kodumajapidamiste ülemäärase võlgnevuse probleemi käsitlemine

Ülemäärane võlgnevus on Euroopas jätkuv probleem. Mõne liikmesriigi ja elanikkonnarühma puhul võib täheldada ülemäärase võlgnevuse hiljutist suurenemist. Käesolevas aruandes antakse ülevaade kodumajapidamiste ülemäärase võlgnevuse peamistest põhjustest, selle tekitajatest ja tagajärgedest. Samuti uuritakse kahte poliitikameedet ELis ja Norras: võlanõustamisteenused ja võlgade tasumise menetlused.

Poliitikataust

Ülemäärane võlgnevus on nii vaesuse, puuduse kui ka sotsiaalse tõrjutuse põhjus ja tagajärg. Selle probleemi lahendamiseks on oluline töötada välja poliitika, mis hõlmavad mitmesuguseid ennetavaid, leevendavaid ja rehabiliteerivaid meetmeid. Ennetamisega saab tegeleda näiteks krediidi reguleerimise kaudu, nagu ELi tarbija- ja elamuhüpotekkreediidi direktiivid. Ennetamist saab tugevdada ka sotsiaalkaitse abil (Euroopa sotsiaalõiguste samba üks põhimõtetest), vähendades töötusest või terviseprobleemidest tingitud sissetuleku- või kulušokke.

Aruandes vaadeldakse võlanõustamisteenuseid ja võlgade tasumise menetlusi ELis ja Norras. Pärast ülemaailmset finantskriisi on need teenused ja menetlused paljudes liikmesriikides laiemalt kättesaadavad. Juurdepääsu osas esineb siiski lünki.

Õppides tavadest ELis on piirkondlikul, riiklikul ja ELi tasandil võimalus võtta poliitikameetmeid kodumajapidamiste võlakooormuse vähendamiseks.

Peamised tähelepanekud

- 2016. aastal teatas 14% inimestest (EL 28), et nad ei suuda maksta üüri või hüpoteegi, tarbijakrediidi, perelt või sõpradelt võetud laenude või kommunaal- või telefoniarvete graafikujärgseid makseid. See osakaal suureneb 21%-ni, kui arvestada ka inimesi, kes ei ole võlgu, kuid kellel on raskusi ots otsaga kokku tulemisel.

- Kõige suurem risk on 25–49aastastel inimestel. Üle 65-aastastel inimestel, kellel on ülemäärased võlad, on siiski suuremad rahalised probleemid ja väiksem vaimne heaolu.
- Aastatel 2017–2018 suurenes kogu ELis vaesusriskis üksikvanemate võlgnevus.
- Võlanõustamisteenused on muutunud kättesaadavamaks ja juurdepäsetavamaks. Sellegipoolest on isegi hästi toimivate teenustega riikides inimestel probleeme neile juurdepääsuga.
- Paljudes riikides on keerukad tugivõrgustikud ja õigusaktid, mida on raske mõista, ning paljud ülemäärastes võlgades inimesed ei saa sobivat abi või neil puudub juurdepääs asjakohastele võlgade tasumise menetlustele.
- Mõnes riigis võlanõustamisteenused puuduvad või on nende suutlikkus, hõlmavus või ulatus eriti piiratud: näiteks Bulgaaria, Horvaatia, Küpros, Eesti, Itaalia, Leedu, Malta, Rumeenia, Sloveenia.
- Üldiselt on liikmesriigid võlgade tasumise menetlusi ühtlustanud, et pakkuda väljapääsu ülemäärasest võlgnevusest. Maha on jäänud Malta ja vähemal määral Bulgaaria.
- Kuigi liikmesriigid on menetlusi ühtlustanud, esineb juurdepäsetavuses ja pakutavates lahendustes liikmesriigiti olulisi erinevusi.

Poliitikasoovitused

- Kui ülemäärase võlgnevusega ei tegeleta asjakohaselt ja õigeaegselt, võib see kahjustada mõjutatud üksikisikuid, leibkondi ja ühiskonda. Ülemäärasest võlgnevusest tulenevate probleemide hulka võivad kuuluda vaimse ja füüsilise tervise probleemid, töötus ja tööturult kõrvalejäämine.
- Alates 2007. aasta ülemaailmsest finantskriisist on paljud riigid tugevdanud oma institutsioonilist reageerimist ülemäärasele võlgnevusele. Poliitikakujundajad ei tohi oodata veel üht kriisi, et olukorda parandama hakata.

- Krediidi reguleerimine on väga oluline, et vähendada inimeste ajendeid võtta kohustusi, mida nad ei saa tagasi maksta, või väiksemaid ja eri liiki kohustusi, mis ei ole hõlmatud ELi tarbija- ja hüpoteekkrediidi direktiividega. Poliitikakujundajad peaksid arvestama haldustasusid ja trahve ning intressimäärasid.
- Kui poliitikakujundajad keskenduvad sageli hüpoteekidele või tarbijavõlgadele finantsasutuste ees, siis madala sissetulekuga rühmade võlaprobleemid on sageli seotud kommunaal- või telefoniarvete maksmata jätmisega, üüri, maksude või trahvidega, võlgadega sõprade ees või tervishoiukuludega. Varasest sekkumisest huvitatud poliitikakujundajad ei tohi seda tähelepanuta jätta.
- Füüsilisest isikust ettevõtjatel on sageli raske era- ja äri võlgu lahutada. Seda probleemi tuleb tunnustada õiguslikes menetlustes ja võlanõustamises, eelkõige seetõttu, et mõnes liikmesriigis suureneb füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise määra.
- Kitsa finantsperspektiiviga võlanõustamine ei pruugi tagada kestlikku lahendust, kui see ei ole hõlma probleemi algpõhjuseid. Kui võlanõustajad on sotsiaaltöötajad, võib puududa õigus- ja finantspädevus. Selliseid lünki eriteadmistes saab täita koostöös spetsialistist teenuseosutajatega.
- Võlanõustamisteenustega võib ennetada vajadust, et inimesed peavad läbima võlgade tasumise menetlused, millega kaasnevad sageli leibkonna pikaajaline puudus ja süsteemi olulised kulud.

Võlgade tasumise menetlused

- Et näha n-ö valgust tunneli lõpus, ei tohi võlgade tasumise menetlused olla liiga pikad. Enamikus liikmesriikides ei kesta menetlused üle viie aasta. Menetluse alustamiseks kuluvat aega ei tohi alahinnata. Poliitikakujundajad saavad lahendada kuritarvitamise probleeme, eristades eri liiki võlgade tasumise menetlusi.
  - Võlgade tasumise menetluste halduskeerukus peab olema minimaalne. Kui taotluste edukus ja menetluse lõpuleviimine nõuavad olulist tuge, on oht, et need on ebavõrdsed ja ebaõiglased.
  - Võla tasumise menetluses puuduvad sageli sissetuleku maksimeerimise ja töö otsimise stiimulid. Paremad stiimulid peaksid hoidma ära deklareerimata töö, võimaldama suurendada võla tagasimakseid ja parandama ülemäärastes võlgades leibkonna väljavaateid.
  - Et võla tasumine annaks uue võimaluse, tuleb katta enamik võlgadest (näiteks jätmata välja maksuvõlgu). Võlgnik tuleks kustutada avalikest või võlausaldajate registritest.
  - On olemas vajadus ELi meetmete järele seoses võlgade tasumise menetlustega, et tagada nende kättesaadavus, võimaldada riikidel õppida tavadest mujal, vältida juurdepääsuprobleeme (sh ettemaksud) ja tagada selliste menetlustega hõlmatud inimeste heaolu tase (sh nende kodu teatud tasemel kaitse).
- Võlanõustamisteenused peavad vastama kvaliteedistandarditele ja neil peavad olema hästi koolitatud nõustajad. Nad peavad looma usalduslikud suhted võlgnikuga, et mõista leibkonna olukorda ja teha tööd lahenduste leidmiseks, samuti peavad võlausaldajad ja ametiasutused neid pidama usaldusväärseks partneriks.
  - Varajase sekkumise oluline osa on teadlikkus toetusvõimalustest. Teadlikkuse tõstmise viiside hulka võivad kuuluda sotsiaalpartnerid, kes jagavad teadmisi peatsete koondamiste kohta, võlausaldajad, kes saadavad välja makseteateid, avalikud teenused (nt tööhõiveametid, esmatasandi tervishoiuteenuste osutajad) ja ametiasutused, kes vastavad võla tasumise taotlustele.
  - Puhtalt õiguslikud meetmed vastuseks ülemäärasele võlgnevusele ei pruugi lahendada selle olemuslikke põhjuseid ja võivad viia probleemi kordumiseni. See on risk riikides, kus peamine tugiteenus on tasuta õigusnõustamine või kus võlgade tasumise menetlused on kättesaadavamad ja võlanõustamine keskendub sellele, et aidata inimestel neid menetlusi kasutada ja lõpule viia.

Lisateave

Aruanne, milles käsitletakse kodumajapidamiste ülemäärast võlgnevust, on kättesaadav aadressil <http://eurofound.link/ef19044>

Teadusjuht: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu